

OĞUZ ATAY'IN “KORKUYU BEKLERKEN” ÖYKÜSÜNDE PSİKOLOJİK İSTİSMAR: UBOR-METENGA ÇETESİ ÖRNEĞİ*

THE PSYCHOLOGICAL ABUSE IN THE STORY “KORKUYU BEKLERKEN” OF OGUZ ATAY: EXAMPLE OF UBOR-METENGA GANG

Pelin Dimdik EMEKSİZ**

ÖZ

“*Korkuyu Beklerken*” adlı öykü isimsiz bir kahramanın karanlık bir örgütle savaşımını anlatmaktadır. Kahramanın yalnız yaşadığı evinin önüne bir mektup bırakan bu “*gizli mezhep*” mektupta ona evden dışarı çıkmaması gerektiğini belirtmiştir. Yani onu herkesten ve her şeyden tecrit etmek ister. O ise cezasını vermek niyetiyle kişisel mahremiyetine dokunarak büyük bir suç işlemiş olan bu çeteyi beklemektedir. Kahraman, üyelerinin kim olduğunu bile bilmediği bu yapıyla özgürlüğünü kazanmak için tek başına, kendi yöntemleriyle ölümü de göze alarak mücadele etmekte kararlıdır. Yapılan zorbalık onda korku, kaygı, yoğun öfke ve stres yaratmıştır. Yaşadığı psikolojik istismar nedeniyle kahraman bunalıma girmiştir.

Bu makalede Oğuz Atay'ın “*Korkuyu Beklerken*” adlı öyküsü çerçevesinde psikolojik istismar konusu işlenmektedir. “*Korkuyu Beklerken*” öyküsünde örneğini gördüğümüz psikolojik istismar; insanın akıl ve beden sağlığına zarar verebilen aşağılama, kişisel mahremiyeti ihlal, iftira, hakaret ve tehdit etme, küçük düşürme, alay etme, küfür etme, elektronik ve fiziksel takip, okulda ve iş yerinde zorbalık, kabadayılık, hak ihlali gibi çeşitli baskı kurma ve korkutma taktiklerini içerir. Psikolojik istismar ciddi bir suçtur ve hukuken cezası vardır.

Anahtar Kelimeler: Oğuz Atay, Korkuyu Beklerken, Gizli mezhep, Psikolojik istismar, Öfke

---

* Bu makale 12.05.2019 tarihinde dergimize gönderilmiş; 15.05.2019 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 25.07.2019 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Makaleye atıf şekli; Pelin Dimdik Emeksiz, Oğuz Atay'ın “*Korkuyu Beklerken*” Öyküsünde Psikolojik İstismar: Ubor-Metenga Çetesİ Örneğİ, *Karabük Türkoloji Dergisi*, Cilt/Sayı: 1 (2019-1), Karabük 2019, s. 19-45.

** Dr. Öğr. Üyesi İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, pelindimdik@hotmail.com

ABSTRACT

The story “Korkuyu Beklerken” tells the story of an anonymous hero fighting a dark organization. The “secret section” which leaves a letter in front of the house where the hero lives alone, stated in the letter that he should not go out the house. So, the section wants to isolate him from everyone and everything. He, with the intention of punishment, is waiting for this gang, which has committed a major crime by touching on personal privacy. The hero is determined to fight with his own methods in order to gain his freedom by this structure which even his members do not even know. Bullying has caused him fear, anxiety, intense anger and stress.

Psychological abuse; humiliation, personal privacy, slander, insult and threatening, humiliation, ridicule, profanity, electronic and physical follow-up, bullying at school and at work, bullying and scare tactics. Psychological abuse is a serious offense and is punishable by law. In this article, Oguz Atay’s story “Korkuyu Beklerken” tells the subject of psychological abuse.

Key Words: Oguz Atay, Korkuyu Beklerken, Secret Section, Psychological Abuse, Anger

Giriş

İstismarı; fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik istismar şeklinde dört grupta değerlendirebiliriz. Bununla birlikte birden çok istismar çeşidinin eşzamanlı olarak gerçekleştiği ve bu nedenle türler arasında ayırım yapmanın güçleştiği belirtilmektedir. Pek çok çocuk ya da yetişkin aile, okul ve iş yaşamında duygusal istismara uğramıştır. Birey bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik gibi dönemlerde ailesi, akrabaları, arkadaşları, yaşlıları, öğretmenleri, yöneticileri ve içinde bulunduğu toplumdaki diğer bireyler tarafından çeşitli istismarlara maruz kalmaktadır. Duygusal istismar, diğer istismar türlerini aynı çatı altında toplayan bir olgudur. Tek başına olabildiği gibi fiziksel ve cinsel istismarın öncesinde, sonrasında ya da bunlarla aynı anda gerçekleşebilir. Hatta bunların izleri geçtikten sonra da duygusal istismarın etkileri sürmektedir. İstismar davranışlarının arka planında bir çeşit saldırganlık yer almakta ve bireyin istismar ettiği kişi ya da kişilere zarar verme özelliği vurgulanmaktadır.¹

¹ Kurtman Ersanlı, Müge Yılmaz, Kemal Özcan, “Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (Adiö): Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. I, S. 32, 2013, s. 150-151.

Genellikle duygusal istismar olarak adlandırılan psikolojik istismar, bir bireyi, anksiyete, kronik depresyon, paranoya, panik atak veya travma sonrası stres bozukluğu dahil olmak üzere psikolojik travmaya neden olabilecek davranışlara maruz bırakan kişi veya kişilerin gerçekleştirdiği bir istismar şeklidir. Kötü niyetli ilişkilerde güç dengesizliği durumlarıyla sık sık ilişkilidir ve işyerinde zorbalık, "gaslighting"² ve kabadayılık içerebilir. Ayrıca, işkence yapan, başka biçimde şiddet uygulayan, ağır veya uzun süreli insan hakları istismarı yapanlar, özellikle yargısız gözetim, yanlış suçlamalar, sahte mahkumiyetler, devlet ve medyanın yaptığı gibi aşırı karalama, iftira, hakaretler yasal yaptırımlar uygulanmayan kişi veya kişiler tarafından da yapılabilir.³

1932 yılında; "CIA'in öncüsü Amerikan OSS istihbarat ağının kurucularından Alman psikolog Kurt Lewin', bireyleri ve toplulukları yeniden programlamak amacıyla travma tekniğinin kullanılmasını ilk savunan kişilerdendir. Lewin'in bu kuramı, yani özneyi sonraki yeniden programlamaya hazırlamak amacıyla işkence ve travma yoluyla yapısını bozmak, '20.yüzyılın dünya zihin kontrolü ve kültürel programlama yöntemi bilimidir. (...) Korku, öfke ya da heyecan gibi duyguların, kasten ya da kasti olmayan biçimde uyarılmasıyla beyin işlevleri yeterince zarar gördüğünde, kişilere çeşitli inançlar dayatılabilir. Bu türden olayların neden olduğu sonuçlardan en yaygın olanları, geçici yargı bozukluğu ve yüksek derecede etkiye açık olma halidir. Bunun çeşitli grup tezahürleri bazen 'sürü dürtüsü' başlığı altında tasnif edilir; endişenin arttığı ve dolayısıyla birey ve kitlenin etkiye açık hale geldiği savaş zamanlarında, ciddi salgınlarda ve benzeri tehlike dönemlerinde en görkemli halleriyle görülür."⁴

Örneğin CIA'den emekli Juliane Mc Kinney, klasik bir zihin kontrolünün neleri kapsadığını sıraladığı raporunda yedi aşamadan bahsetmektedir:

"1) Hedef kişiden, gelecekteki istismarlarda kullanılmak üzere, kişisel ve biyolojik örnekler toplamak gayesiyle uzun süreli, gün boyu süren fiziksel ve elektronik gözetim. 2) Deneğin aşırı baskılara dayanma kapasitesini incelemek için peş peşe yapılan açık ve örtülü tacizler. 3) ABD Adalet Bakanlığı tarafından halen 'öldürücüden daha hafif silahlar ve gözetim sistemleri' olarak tanımlanan teknolojileri içeren, aşırı intibaksızlığa ve yeteneklerin ortadan kalkmasına neden olacak ağırılar yaratmayı amaçlayan yönlendirilmiş enerji tacizi. 4) Deneğin kafasında ve denek uykuda iken rüyaların

² "Duygusal/maddi çıkar elde etmek amacıyla, birini manipüle ederek kendi gerçekliğinden şüphe duyacak hale getirme olarak tanımlanan psikolojik şiddet türüdür. Gaslighttinge maruz bırakılan kişi kendi algı ve hafızasından şüpheye düşebilir, [kendini] suçlu hissedebilir." Nurgül Öztürk, Merve Karabulut, Efsun Sertoğlu, Gençlerle Güvenli İlişkiler Üzerine Çalışmak, Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, İstanbul 2017, s.50. "Gaslighttaki en önemli unsur, eylemin uygulanan kişiye istediği etkiyi verene kadar devam etmesidir." Hasan Yılmaz, "İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği", MANAS Journal of Social Studies, C.7, S.4, s.4

³ Psychological abuse, https://en.wikipedia.org/wiki/Psychological_abuse , 21.04.2019, 20:00.

⁴ Jim Keith, Amerikan Derin Devleti ve Beyin Yıkama Operasyonları, Ankara 2006, Nokta Kitap.

evrensel gelişimini etkileyebilen şuuraltı seslere sebep olma kapasitesindeki nöro-siberetik/psiko-teknolojilerle deney. 5) Uzun dönemde deneği kendi itibarını yok etmeye yönelik davranışlara ve ifadelere zorlamak için deneğin uzun dönemli manipülasyonu. 6) Deneğin tecridi ve mali yönden yoksullaştırılması. 7) Deneği intihar veya cinayet şeklinde bir şiddet hareketine zorlamayı amaçlayan sürekli taciz ve tahrik.”⁵

Yukarıda sayılan zihin kontrol başka bir değişle baskı kurma taktikleri de bir psikolojik istismar şeklidir. Psikolojik istismar; sözlü taciz, rol yapar gibi görünmek, tehdit davranışları veya daha farklı zorlayıcı taktikleri kapsayan ve mağdur için travma yaratıcı bir eylemdir. Failer, mağdurları kontrol etmek, korkutmak, yıldırma, intihara, şiddete ya da cinayete yönlendirmek, karalamak, okulu ya da işi bırakmaya zorlamak, onlara iftira etmek, onların itibarını yok etmek için psikolojik istismarı kullanırlar. Psikolojik istismar şunları içerir⁶:

- Mağduru insanların içinde ya da özel olarak küçük düşürmek, aşağılamak, ona hakaret etmek, küfür etmek, bağırma, onunla alay etmek, onu baskı ve korkuyla yönetmeye çalışmak, mağdur hakkında dedikodu üretmek,

- Mağdurun kendisi için önemli olan bir isteğe ya da hedefe ulaşmasına engel olmak için önüne sayısız zorluklar çıkarmak, mühim bir isteği reddetmek, yapılan istismarı inkâr etmek,

- Mağdurun yapabileceklerini veya yapamadıklarını, hareket ve davranışlarını kontrol etmek,

- Mağdurdan bilgi saklamak, yalan söylemek,

- Mağdurun kendisini zayıf, yetersiz veya utanmış hissetmesine neden olmak için kasten bir şeyler yapmak,

- Mağduru sürekli eleştirmek, yeterince iyi olmadığını söylemek,

- Mağduru arkadaşlardan ve/veya aileden izole etmek,

- Mağduru para veya diğer temel kaynaklardan yoksun bırakmak,

- Mağdurun kişisel mahremiyetine zarar vermek,

- Mağdurun güveninin ve/veya kendine değer duygusunun zayıflamasına ya da aşırı derecede zarar görmesine neden olmak,

⁵ Ömer Özkaya, *Zihin Kontrol İnsan Beynini Kontrol Altına Alma Yöntemleri*, İstanbul 2013, Pegasus Yayıncılık, s.57. Erdal Şimşek, *İstihbarat Servislerinde Beyin Yıkama Operasyonları*, İstanbul 2005, Kum Saati Yayıncılık, s.73-74.

⁶ National Coalition Against Domestic Violence (NCADV), “Domestic Violence and Psychological Abuse”, https://www.speakcdn.com/assets/2497/domestic_violence_and_psychological_abuse_ncadv.pdf, 20.04.2019, 23:34.

•Mağduru kendisine, ailesine, sevdiklerine, malına, mülküne, zarar vermekle, öldürmekle tehdit etmek,

•Mağdura zarar vermek için elindeki gücü kötüye kullanmak,

•Mağduru yapmak istemediği eylemlere zorlamak,

•Mağdur ilişkiye rıza göstermediği zaman kendisini suçlu ya da olgunlaşmamış hissettirmek.⁷

•Cinsî tercih veya göçmenlik statüsü gibi sırlarını açığa vurmak için tehdit.⁸

•Mağdura fiziksel ve psikolojik etkiler yaratan maddeler vermek,

•Mağduru deli olduğuna ikna etmek⁹

• Stalking (Israrlı takip: Elektronik takip, fiziksel olarak dış dünyada takip.): [Modern teknoloji, yazılı mesajlaşma ve çevrimiçi siber zorbalık yoluyla yeni istismar biçimlerine yol açmıştır.¹⁰ Örneğin mağduru kontrol etmek, korkutmak veya küçük düşürmek için çevrimiçi toplulukları, interneti, cep telefonlarını, medyayı kullanmak.¹¹ Çeşitli yöntemler kullanarak mağdura yazılı ve sözlü olarak iftira, tehdit, karalama, hakaret nitelikli olan açık ya da "şifreli gizli" mesajlar göndermek.¹² Mağdurun adına sahte hesaplar açmak, mağdurun adının geçtiği uygunsuz içerikli web siteleri kurmak, web sitelerinin meta-tags kısmına mağdurun adını yazmak suretiyle taciz, bu kanalla mağdura "şifreli gizli" ya da açık mesajlar göndermeye çalışmak, mağduru sosyal medya hesaplarından takip ederek yaptığı paylaşımları ya da paylaşım sildiği yazı, resim, video gibi materyalleri kullanarak açık ya da örtülü bir biçimde taciz etmek. "Mağduru takip etmek, mağdurla herhangi bir şekilde iletişim kurmak veya iletişim kurmaya çalışmak, mağdura ait olan veya mağdura ait olduğu izlenimi verilen görsel ve yazılı herhangi bir materyali yaymak, mağdurun internette dolaşımını, ziyaret ettiği siteleri, elektronik posta, kısa mesaj ve diğer yollarla yaptığı haberleşme trafiğini ve iletişimi izleyip gözetim altına almak, [telefon, bilgisayar ya da daha farklı teknikler kullanarak ortam dinlemesi ve takip yapmak], mağdurun bulunduğu herhangi bir kamusal veya özel alana gizlice sızmak, mağdura ait herhangi bir mülkün masuniyetini ihlal etmek, mağduru gözetlemek veya izlemek..."¹³ Çeşitli kanallardan mağdura dinlendiği ve

⁷ Loveisrespect, "What is Emotional/Verbal Abuse?", https://www.loveisrespect.org/pdf/What_Is_Emotional_Verbal_Abuse.pdf, 21.04.2019, 22.02.

⁸ Loveisrespect, a.e.g., 21.04.2019, 22.03.

⁹ National Coalition Against Domestic Violence (NCADV), a.e.g., 20.04.2019, 23:34.

¹⁰ Psychological abuse, a.e.g., 21.04.2019, 20:45.

¹¹ Loveisrespect, a.e.g., 21.04.2019, 21:54.

¹² Hatice Karakuş Öztürk, "Aşk Öfke İkileminde Israrlı Takip Ünlülere Yönelik Taciz Vakaları", Journal of Social And Humanities Sciences Research, C. IV, S. 3, 2017, s. 463.

¹³ Recep Doğan, "Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak, Israrlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu", Ankara Barosu Dergisi, S. 2, 2014, s. 140.

izlendiğini fark ettirmek. Örneğin dış dünyada açık ya da örtülü sözlü ve fiziksel tacizler, radyo, tv, gazete, telefon, internet gibi iletişim araçları vasıtasıyla yapılan açık ve örtülü tacizler. Bu durum ileri düzeyde öfke yaratacağından mağdurun -yasal yollardan istediği sonucu alamazsa- tacizcilere yönelik şiddete başvurması, cinayet işlemesi, intihar etmesi gibi sonuçlar doğurabilir.]

Birçok istismarcı, mağdurları manipülatif bir şekilde kontrol edebiliyor, başkalarını istismarcıların isteklerine uymaya ikna etmek ve yapmak istemedikleri bir şeyi yapmaya zorlamak için çeşitli yöntemler kullanıyor. Örneğin karşısındakini gerçek mağdurun kendisi olduğuna ikna etmeye çalışarak işe başlayabilir. Klinik Psikolog Dr. George K. Simon, kötüye kullanılan ilişkilerde saldırganlığın çeşitli manipülasyon ve kontrol taktikleri yoluyla ustaca ve gizli bir şekilde yapılabileceğinden bahsetmiş, mağdurların, şartlar önemli ölçüde kötüleşinceye kadar ilişkinin gerçek doğasını sıklıkla algılayamadıklarını belirtmiştir.¹⁴

İstismarcılar, etraflarındakilerin davranışlarından, şiddetin sorunları çözenin ya da istenen sonucu elde etmenin bir yolu olduğunu öğrenmişlerdir. Ailede ya da içinde yaşadığı çevrede şiddet kullanarak sorunları çözme eğilimi yaygındır. İstismarcılar bir ilişkide güç ve kontrolü sağlamak ve iktidarını korumak için zorlayıcı taktikler modelini kullanırlar.¹⁵ Manipülatifirler, çoğu zaman iyi zamanlar, barış dönemleri ve istismar dönemlerinden oluşan döngülerde mağdur üzerinde kontrol kazanmak ve hakimiyeti korumak için sayısız taktik kullanırlar. Döngü sıklıkla tekrarlamaya başlar, zaman geçtikçe daha da yoğunlaşır. Eğer mağdur olan kişiler kendilerini savunmaya çalışırsa, istismarcı sıklıkla istismarı artırır ve gittikçe daha fazla kontrol edici ve tacizci olabilir.¹⁶ Çalışmalar bir kişinin cinsiyeti ne olursa olsun, saldırgan kişilerin yüksek şüphe ve kıskançlık oranları dahil olmak üzere bir dizi özelliği paylaştığı görülmüştür. Ani ve şiddetli ruh hali dalgalanmaları, kendini kontrol etme zayıflığı; şiddet ve saldırganlık eğiliminin yüksek olması gibi. Erkek ve kadın, duygusal ve fiziksel istismarın failleri, yüksek oranda kişilik bozukluğu, özellikle sınırda kişilik bozukluğu, narsistik kişilik bozukluğu ve antisosyal kişilik bozukluğu sergiler. Bu kişiler kötü niyetli davranışlarında hata görmez ve tedaviyi asla aramazlar.¹⁷

Unutmamak gerekir ki duygusal istismar kesinlikle mağdurun suçu değildir. Aslında, istismarcı suçunu gizlemek, istediklerini elde etmek,

¹⁴ Psychological abuse, a.g.e., 21.04.2019, 21:34.

¹⁵ National Institute of Justice (NIJ), Causes and Characteristics of Elder Abuse, <https://nij.gov/topics/crime/elder-abuse/Pages/understanding-causes.aspx>, 21.04.2019, 22:42.

¹⁶ National Coalition Against Domestic Violence (NCADV), a.g.e., 21.04.2019, 23:09.

¹⁷ Psychological abuse, a.g.e., 21.04.2019, 23:20.

mağdurla ilişkide kalmak, mağdurun akıl ve beden sağlığına zarar vermek için onu kontrol etmeye veya manipüle etmeye çalışmaktadır. Bunun için ebeveyn, arkadaş, öğretmen, sağlık çalışanı, asker, polis, avukat gibi mağdurun güven duyduğu insanlarla konuşup durum değerlendirmesi ve bir güvenlik planı yapması doğru bir karar olacaktır.¹⁸

1. "Korkuyu Beklerken" Öyküsünün Özeti

Öykü, kahramanın arkasından gelen köpeklerin havlamasıyla başlar. Köpekler havlayarak onu bir süre takip ederler. Bu olay meydana geldiği esnada aklından sevmediği bir insana karşı kötülük yapma düşünceleri geçiyordur. Aksiliklerin birleşmesi ve duyduğu korku nedeniyle kızgınlığı daha da artar. Köpeklerden kurtulup evinin önüne geldiği sırada gözüne bir zarf ilişir ve kimden geldiğini bilmediğinden içi yeniden korkuyla dolar. Bilinmeyen bu zarfla, alışık olduğu her zamanki sistem bozulmuştur. Korku, kaygı ve olasılıklı düşünme hikâye boyunca devam eder.

Zarfın içinden ikiye katlanmış bir kâğıt çıkar. Okumaya çalışır ancak anlayamaz. Kâğıttakiler bilmediği, ölü bir dille yazılmıştır. Bu nedenle başlangıçta mektubun kendisine değil de bir yabancıya gönderilmiş olabileceğini düşünür. Mektubu garip yani olağana aykırı bulmuştur. Yazının farklı bir dilde yazılmış olması kahramanda yabancılara karşı nefret hissi uyandırır. Çünkü öfkeli, kaygılı ve korkmuştur. Zihni geçmişteki olumsuz anıları geri çağırılmaktadır. Oysaki yabancılar ona göre mutludurlar. Bu durum öfkelerini daha da şiddetlendirir.

Mektubu okutmak için ölü diller üzerinde çalışan öğretim üyesi arkadaşının yanına gider. Öğretim üyesi arkadaşı, ölü dildeki mektubu sıradan bir olay olarak düşündüğü için kahraman derin bir üzüntü hisseder. Telaşa kapıldığından arkadaşına kendini yeterince anlatamadığını düşünür. Olayın öğretim üyesi tarafından önemsenmemesi onu oldukça rahatsız etmiştir.

Bir süre sonra öğretim üyesi arkadaşından bir telefon gelir. Mektupta yazılanları çözmüşlerdir. Mektup gizli bir mezhebe aittir. Bu "gizli mezhep", mektupta ona evden dışarı çıkmaması gerektiğini belirtmiştir. İnsana ait daha farklı bireysel problemlerle mücadele eden kahraman kendini birdenbire bu gizli mezheple uğraşırken bulmuştur. Bu durum ona göre hayret vericidir. Çünkü modern çağda "gizli dini yapılanmalar" saçmalaktır. Akıl kötülüğü inkâr etmektedir. Bu nedenle kahraman gizli mezhebi düşünmekten kaçınır. Zihnindeki olumsuzlukları bir süre için uzaklaştırmak ister. Bu amaçla kendine başka uğraşlar bulur. Ancak başarılı olamaz.

¹⁸ Loveisrespect, a.g.e., 21.04.2019, 22.24.

Yaşadığı sıkıntıların etkisiyle şiddetli öfke krizleri yaşamakta, işe gitmemekte, evden dışarı çıkmamaktadır. Özgürlüğünü kazanmak, intikamını almak için ölümü hatta herkesi öldürmeyi bile göze almıştır. Bu uğurda gerekirse dünyayı yok etmek ister. Çünkü bu karanlık örgüt yaşama amacını yok etmiş, onu hayattan koparmıştır. Oğuz Atay'ın kahramanı böyle bir durumda mücadeleci bir tavır sergilemektedir. Direnişinden vazgeçmeyeceği ifadelerinden anlaşılmaktadır. O, yenilgiyi de göze alarak tek başına savaşıyor. Yalnızlığı tercih etmek yerine güvendiği insanlarla iletişim kurarak bu sürekli gayreti daha az yıpratıcı bir şekilde devam ettirebilirdi. Ancak kahraman böyle bir yolu seçmemiştir.

Mektup nedeniyle gizli mezhep üyeleri tarafından takip edildiğini düşündüğünden yoldan geçen bazı insanlardan şüphelenmeye başlar, bu arada öfkesine engel olamayıp telefon borcunu getiren postacıyla tartışır. Bununla birlikte telefonun kesilmemesi için aradığı kurum çalışanına da öfkelenecektir.

Kahraman evde tek başına ölümü ya da örgüt üyelerini beklemektedir. Evdeki erzak da bitmek üzeredir. Bulduğu malzemelerle kendine aşure yapar. Zaman geçirmek ve kafasını toparlamak için evde kendine yeni uğraşlar bulur. Evdeki tek yiyecek olan aşureler üçüncü günün sabahı biter. Artık evde yiyecek hiçbir şey kalmamıştır. Açlıktan başı dönmektedir. Dördüncü gün gücü tükenmiş olarak uyanır.

Sepetli bir motosikleti olan yiyecek satıcısı gencin onunla konuşması ve yeni açılan dükkânlarından sipariş verebileceğini söylemesiyle kahraman açlıktan kurtulacaktır. Bu sorunu hallettikten sonra çektiği acıların etkisiyle yeniden içinde bulunduğu durumu, ülkesini ve içinde yaşayan insanları sorgulamaya girişir. Geçmişteki insanların dünyasıyla kendi yaşantısı arasında bağlantılar kurarken onların acılarının ve mücadelelerinin gerçekliğinin farkına varmaya başlar.

Birgün sokağa çıkar ve yavaş adımlarla etrafta dolaşır. Bir süre sonra başı döner. Bir taşın üstüne oturur ve gözlerini kapar. Bir motor sesiyle kendine gelir. Yanına yaklaşan kamyonun şoförüyle konuşur. Ameleler evinin yanındaki binayı yıkmak için gelmişlerdir. Eskisini yıkıp yerine yeni bir bina inşa edeceklerdir. Binanın yıkımını izlerken kendisi de bahçede çalışmaya başlar. Bir müddet gizli mezhebi unuttur.

Bir süre sonra parası tükenmiş, yiyecek siparişi veremez olmuştur. Ruhsat işinde sorun çıktığı için inşaat da durdurulur. Tekrar sorunlarıyla baş başa kalmıştır.

Açlığının elli dördüncü saatinde kapısı çalınır ve bankadaki hesabına büyük bir ikramiye çıktığını öğrenir. Kahraman sevincini gösterecek durumda

değildir. Aç ve uykusuzdur. Yaşadığı acının etkisiyle söylediği bazı sözler şaka zannedilir.

Kafasını meşgul etmek için gazetede gördüğü halk üniversitesine yazılır. Evden dışarı çıkmadan mektup üniversitesini pekiyi dereceyle bitirip diplomasını alır.

Evinin yanındaki yarım kalan inşaatta toprağa destek yapılmadığı için evi yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. "Su basman" dediği yerden yarım metre yükseklikteki taş duvarları incelerken temelden yukarıya doğru uzayan bir çatlak fark eder. Bunun üzerine Bizanslılardan kalma tarihi bir kiliseyi gezerken görüp öğrendiği bilgi aklına gelir ve cam parçası yardımıyla çatlağın ilerleyip ilerlemediğini kontrol eder. Ertesi sabah bu camın çatladığını görür ve panikler. Bu olayla beraber yapmak istedikleri, yalnızlığı ve gizli mezhep yeniden aklına gelecektir.

Gizli mezhep hakkında bilgi bulmak amacıyla araştırmalar yapar. Önce tarikatları inceler. Onların gizli ve karanlık amaçları kahramanın canını sıkımıştır. Tarikatlardan sonra mezhepler yönelir ve bu konuda bilgi sahibi olmaya çalışır. Okudukça her şeyi daha iyi anlamaya ve gizli oluşumların asıl niyetlerinin ne olduğu üzerinde düşünmeye başlar. Gizli mezhebin yasa dışı, aşâğılık ve dehşet verici bir örgüt olduğunu daha iyi kavrayacaktır.

Evden dışarı çıkabilmek için bir doktora görünme hatta bu uğurda akıl hastanesinde yatma fikri gelir aklına. Telefonla arayıp eve çağırdığı doktor onun bu düşüncesini olumlu karşılamaz. Kendisine yardımcı olmadığı için doktorun da onlardan olduğunu anladığını söyler. Çünkü böyle bir durumda gerçek bir sağlık çalışanının danışanına destek olması, onu konuşturması ve olayı polise intikal ettirmesine yardımcı olması beklenir.

Kahraman, bu "gizli örgütün" cezalandırılmasını ister. Fakat bunun için polise gidemez çünkü onlara da güven duymamaktadır. Örgüt üyelerini tanımadığından cezalarını kendisi de veremez. Büyük bir suç karşısında hiçbir şey yapamamaktan kaynaklanan şiddetli öfke bazı bireyleri intihar ve cinayete yönlendirebilmektedir. Kahraman sonunda açlık grevi yapmaya ve evini yakmaya karar verir. Motosikletli satıcıdan evini yakmak için gaz ister. Tam evi yakacağı sırada bir gazeteden gizli mezhebin ayin yaparken yakalandığını öğrenir ve rahatlamış bir şekilde sokağa çıkar.

Akrabalarını ziyaretten döndüğü bir akşam yandaki evin kazıldığı esnada kendi evinin toprak kayması sonucu yıkıldığını öğrenir. Yeniden akrabalarının yanına döner ve onlarla yaşamaya başlar. Yaşadığı ağır acılardan sonra artık güzelliklerin de bir anlamı kalmayacaktır. Çünkü eziyet ve zorluklarla kazanılan başarı yılgınlığın verdiği etkinin yanında manasız kalır.

Kahraman yaşadığı bu acı tecrübeden sonra “*her şeye yeniden başlamak çok zor geldiği için*” evlenmeye karar verir. İlk tanıştığı kızla ilişkileri yürümez. İkincisi ile nişanlanır. Ancak nişanlısını sevmemektedir. Beraber dışarı çıkar, yemeğe giderler. Yalnız olduğu zamanlarda baş başa yemek yiyen çiftleri gözlemlene fırsatı olur. Emin olmamakla birlikte bu çiftlerin birbirlerini sevdikleri için beraber olduklarını ve kendi içinde bulunduğu durumla alay ettiklerini düşünür. İnsanların “*kötülüğü, fakirliği, gizli mezhebi ve yalnızlığı bilmedikleri için başlarına geleceklerden habersiz oldukları için, içlerinden geldiği gibi davrandıklarını*” (s.97) gördükçe aklından onlara kötülük yapma düşünceleri geçerir. Hayatın gerçeklerinden haberdar olmalarını istediği için belirlediği insanlara tehdit mektupları yazar. Fakat mektup yazdığı kişiler değişmemiş, aynı şekilde hayatlarına devam etmiştir. Yaptığı kötülüğün onları etkilemediğini görünce kendine kötülük yapmak ister. Bunun için polise gidip belirlediği kişilere Ubor-Metenga tehdit mektupları yazdığını itiraf eder. Artık hiç kimseden korkmamaktadır.

2. “*Korkuyu Beklerken*” Öyküsünün İncelenmesi

Öykü, kahramanın arkasından gelen köpeklerin havlamasıyla başlar. Köpekler havlayarak onu bir süre takip ederler. Bu olay meydana geldiği esnada aklından sevmediği bir insana karşı kötülük yapma düşünceleri geçmektedir. Aksiliklerin birleşmesi ve duyduğu korku nedeniyle kızgınlığı daha da artar. Yine de yaşadıkları karşısında inatla ve cesurca gülümsür.

Şehirden uzakta, yalnız yaşayan kahraman aslında yalnız kalmaktan da korkmaktadır. Önceleri şaka yapmasını seven bir insanken zamanla bu özelliğini yitirmiş, üç yıl dört ay önce hiçbir şeyi beğenmez olmuş, sertleşmiş, huysuzlaşmış, “*para kazanamayacağını*” ve “*insanları sevemeyeceğini anlayınca*” (s.83) yalnızlığı seçmiştir.

Normalliğin her koşula uyum sağlamak olduğu düşüncesi çağımızın Amerikan mantığının muhtemelen en fazla tartışılan tarafıdır. W. H. Whyte ve David Reisman gibi yazarlar, bu görüşe alenen katılmamaktadır. Whyte *Organizasyon Adamı* isimli kitabında “*kişinin, grubun dışında hiçbir mana ifade etmediği görüşü gittikçe rağbet bulmaktadır...*” diyerek bu düşünceye karşı çıktığını belirtir. İngiltere’de, D. W. Harding’in her duruma uyum sağlama fikrine yönelik getirdiği eleştirilerse şöyledir: “*Sosyal intibaktan ferdin sadece içinde bulunduğu gruba uyabilmesi demek olduğunu tartışmasız kabul ederiz. Oysa gerçek bir kişiliğe sahip olabilmek için, çevredekilerin tasvip etmediği değerlere de bağlı olabilmek ve bu bakımdan yalnız kalabilmeye katlanmak gerekir.*” Bu tespitin yanlış olduğu söylenemez. Ne var ki tarihin pek çok döneminde insanların büyük bölümü ferdiyetçiliği desteklememiş, “*kendilerini geleneklere teslim etmeyi*” seçmiş, bu yolu daha zahmetsiz ve basit bulmuştur. Bunun için “*diğerlerinin davranışlarını izleyip*

onları taklide yönelmişlerdir." Ne yazık ki "kendi kendine tâbi olan kişi" her zaman azınlıkta kalmıştır.¹⁹

Yapılan araştırmalara göre; "insanlar, birtakım inançları gerçekçi ve tutarlı oluşları yüzünden değil, bu inançların sırf kendilerinin topluma daha iyi bir şekilde intibakını sağladığı için benimserler. Başka bir deyimle; ideolojiler, şahıs için fonksiyonel bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla; şahıs ancak eski fikirlerinin yerini tutacaksa, yani aynı fonksiyonu görebilecekse, yeni bir ideolojiyi benimseyebilir. Veya şöyle de olabilir: Bir yeni ideoloji resmen geçerlilik kazanmış ve toplum tarafından kabul edilmiştir. Bu durumda da şahıs, sosyal intibakını sağlamak, toplum dışına itilmemek için başkalarına uyacak ve yeni ideolojiyi kabul edecektir."²⁰

Köpeklerden kurtulup evinin önüne geldiği sırada gözüne bir zarf ilişir ve kimden geldiğini bilmediğinden içi yeniden korkuyla dolar. Bilinmeyen bu zarfla alışık olduğu her zamanki sistem bozulmuştur. Korku, kaygı ve olasılıklı düşünme hikâye boyunca devam eder. Psikolojik savaşın birinci aşaması, düşmanını ve kendini iyi tanımadır. İkinci aşama, baskı ve ikna tekniklerini kullanarak karşı tarafta psikolojik çöküntüye yol açmaktır. Bu savaş yönteminin amacı, insanları ikna etmek ve onlarda düşünce, duygu ve davranış değişikliği yaratmaktır. Psikolojik savaşın cephesi; söz, yazı, resim, broşür ve radyo, televizyon, bilgisayar gibi iletişim araçları aracılığıyla yayılan bilgilerdir. Yöntemi ise beyin yıkamadır. "Psikolojik savaşın saldırı ve savunma silahı; propaganda, eğitim ve provakasyondur."²¹

"Koridorda bulunan tanıdık eşyanın dışında tek yabancı şey olduğu için, onu hemen gördüm: Rafın üstünde duruyordu. İçine oda kapılarının anahtarları konulduğu için vazonun yeri orasıydı, taşı bittiği için bir aydır kullanmadığım çakmak da bıraktığım yerdeydi; (...) hepsi yerli yerindeydi. Demek ki, üstü yazılı olmayan bu zarf yeniydi. (...) Fakat ben oraya zarf koymazdım. Çünkü zarfım yoktu evde. Çünkü kimseye mektup yazmadım. Çünkü kimse bana mektup yazmazdı. Korktum. (...) İçime bir ağrı saplandı. (...) ellerim titriyordu. Üstünde '4' yazan anahtarı aldım; henüz her şey bitmemişti. (...) Kapı açıldı. (...) Demek ki eşya özelliklerini koruyor. (...) Aman Allah'ım! Ya eşya bir gün delirirse? Her şeye rağmen salonun kapısına henüz güveniyordum. Ayağıma bir şey takıldı. Demek ki düşünmem gene uzun sürdü. Korktum."²² (s.37-38)

Zarfin içinden ikiye katlanmış bir kâğıt çıkar. Okumaya çalışır ancak anlayamaz. Kâğıttakiler bilmediği, ölü bir dille yazılmıştır. Bu nedenle

¹⁹ J.A.C Brown, Beyin Yıkama, Çev. Behzat Tanç, İstanbul 2012, Boğaziçi Yayınları, s.244-245.

²⁰ J.A.C Brown, a.g.e., s.241.

²¹ Erdal Şimşek, a.g.e., s.126.

²² Oğuz Atay, Korkuyu Beklerken, İstanbul 2018, İletişim Yayınları. "Korkuyu Beklerken" öyküsünden yapılan alıntılarda sayfa numaraları metin içinde gösterilmiş, eser dipnotta tekrar edilmemiştir.

başlangıçta mektubun kendisine değil de bir yabancıya gönderilmiş olabileceğini düşünür. Mektubu garip yani olağana aykırı bulmuştur:

“Yazıya baktım. Anladığım bir dil değildi. Bunu pek beğenmedim. Sanki hiçbir dilden değil diye mırıldandım, ne söylediğime aldırmadan. Belki yakınımında oturan bir yabancıya gönderilmişti. Garip kelimeler, diye düşündüm galiba. Evet ilk görüşümde de garip bulmuştum galiba bu mektubu:

Morde ratesden,

Esur tinda serg! Teslarom portog tis ugor anleter, fer-to tagan ugotahenc metoy-doscent zist. Norgunk!

UBOR-METENGA”(s.39)

Yazının farklı bir dilde yazılmış olması kahramanda yabancılara karşı nefret hissi uyandırır. Çünkü öfkeli, kaygılı ve korkmuştur. Zihni geçmişteki olumsuz anıları geri çağırılmaktadır. Oysaki yabancılar ona göre mutludurlar. Bu durum öfkesini daha da şiddetlendirir. Onun gülüşü artık mutluluk değil, intikam ve nefret doludur. Bu arada bilinmezlik, varsayımların yoğunluğunu sürekli arttırmaktadır:

“Yabancılara yardıma paydos! (...) Mektubu ya da ona benzeyen şeyi bir daha okudum: Norgunk! size, bütün yabancılar ve onların bütün temsilcileri diye söylendim gülümseyerek. (...) Bütün köpeklerin ve yabancıların canı cehennem! Ben buraya korkularımı gizlemeye geldim. Yarın bekçiye bu köpekleri şikâyet etmeliyim. Bütün “morde ratesden” yabancıları da buradan uzaklaştırmalı; aklımızı karıştırıyorlar. (...) iki ağrı birden saplandı içime. Yanımdaki sehpa uzandım, kâğıdı aldım, satırlara baktım. Yabancılar, diye düşündüm. Bir sigara yakamadım; kibritim kalmamıştı. Bozuk çakmak, vazo, anahtar, zarf! Günler geçtikçe sadece kötü hatıralar artıyor.” (s.40)

Mektubun kimden geldiğinin bilinmemesinin verdiği stres ve kaygı düşünce akışında değişimler yaratır. Olumsuz ve olumlu düşünceler arasında da karmaşık bir geçiş söz konusudur. Kahraman rahatlama ve huzursuzluk arasında gider gelir. Hafızası da zayıflamaktadır:

“(…) önümdeki kağıtlara bakarak. Bir yabancı. Ne olduğunu bilmediğim bir mektubun sağladığı üstünlük. Ülkemize gösterdiğiniz ilginin küçük bir karşılığı olarak size üçüncü dereceden ‘portog’ nişanıyla... Artık otobüse binmemelisiniz. Kendinize yakışır bir düzen, bir ‘zist’ içinde yaşamalısınız. Hayal gücüm kuvvetleniyordu. Bu mektubun ne olduğunu öğrenmeliyim, cahil bir gurur içinde yüzmeliyim. (...) Bunu birine tercüme ettirmeli. Tanıdıklarımı düşündüm. Canım sıkıldı: Çünkü her zaman olduğu gibi bütün tanıdıklarımı hatırlayamadım gene. Hafızam zayıflıyordu.” (s.41)

Mektubu okutmak için ölü diller üzerinde çalışan öğretim üyesi arkadaşına gitmeye karar verir. Bu esnada kafasından şu düşünceler geçmektedir:

"Öğretim üyesi. İnsanın, kartvizitine yazabileceği bir altlık, adını alttan besleyen bir destek. Bana da bir zamanlar gel şu üniversiteye gir demişti; asistan olursun. Hayır, ben zengin olacaktım. (...) Şimdi onun arabası var, katı var; bir insanın daha başka neyi olabilir? Ben otobüse biniyorum; yüksek düşüncelerimi anlamayacak kimselerle birlikte yolculuk ediyorum, yüzlerine bakıyorum: Hayır, anlamıyorlar. Üniversitedeki arkadaşım çok yorulunca, atlıyor arabasına; istediği yerde başını dinliyor. (...) Onun ayrıca tezleri var, yazıları ve kimsenin bilmediği ölü dilleri var; istesem de ona yetişemem. Kafamda yetişirim tabii. Sen kendini teselli et. (...) Ona 'norgunk' desem, belki de hemen karşılık verir; 'teslarom' der, gülerek. (...) Hem ölü dilleri var, hem arabası." (s.42)

Öğretim üyesi arkadaşı ölü dildeki mektubu sıradan bir olay olarak düşündüğü için kahraman derin bir üzüntü hisseder. Telaşa kapıldığından arkadaşına kendini yeterince anlatamadığını düşünür. Olayın öğretim üyesi tarafından önemsenmemesi onu oldukça rahatsız etmiştir.

Deneyim, bilgi ve duygu noksanlığı gibi kişisel sebeplerle bazıları empati kuramazlar. İnsanların olaylar karşısında verdiği tepkiler ve onlardan etkilenme düzeyleri de farklı olabilmektedir. Örneğin "gizli dinî örgütler" bu tür örgütlere eğilimi olan kişilere göre "normal" diğer insanlara göreyse komik, tuhaf ya da tehlikeli gelmektedir.

"Artık sabrım tükendiği için, durumu çok beceriksizce anlattım ona; ilgisini çekemedim. (...) Öylesine bir olaymış gibi aldı; (..) bir şeyler yaparız herhalde, dedi. (...) Yüzü ciddileşti kâğıda bakarken; okuduğu şeyi anlamadığını sezdim. Biri sana şaka yapmış olmasın, dedi. (...) Mektubu bana bırak da soralım, dedi. Doğu ülkelerine hiç gitmiş miydin? Ya da ülkemizde tanışmış olduğum Doğulular var mıydı? Hayır. (Ben kuzey ve güney üzerine bir şeyler söylemek istedim, vazgeçtim.) Aralarında gizli bir dil konuşan bazı mezheplerden söz etti. Bunların her ülkede, özellikle esnaf içinde temsilcileri olduğunu duymuştu. (...) Yalnız yaşadığım için seni seçtiler, dedi gülerek. (Bu şakayı beğenmedim.) (s.43-46)

Beyin yıkama tekniği deyince, ABD'nin anti-komünist tavrının başını çekenlerden birisi olan dünyaca tanınmış asker psikiyatrist Dr. Edgar Schein'in 24 maddelik beyin yıkama programı karşımıza çıkmaktadır. Schein'in beyin yıkama programının bazı maddeleri şöyledir:

"Tutsaklar yeterince tecrit edilen bölümlere yerleştirilmeli, çünkü bununla duygusal ilişkiler başarılı bir şekilde koparılabilir ya da ciddi bir şekilde zayıflatılabilir. (...) Tutsaklar gözetlenmeli ve özel öz geçmiş materyalleri toplanmalı. (...) Tutsaklara gelen posta (mektuplar vs.) sistematik olarak denetlenmeli ve saklanmalı. (...) Tutsaklar arasındaki grup değeri dağıtılmalı. Tutsaklar arasında, onların sosyal düzenlerinde vazgeçtikleri ve tamamen tecrit

oldukları bir grup düşüncesi yaratılmalı. Her türlü duygusal destek yok edilmeli. Tutsakların, tutsaklık koşullarını, yakınlarına ve arkadaşlarına yazmaları engellenmeli."²³

Tecrit ile beyin yıkama yöntemi arasında oldukça sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. Gerçekte tecrit, beyin yıkama metodunu baz alan faaliyetten başka bir şey değildir. Tecrit, işkencenin farklı yöntemlerle uygulanması şeklindedir. Tıpkı işkencelerde olduğu gibi tecridin de esas amacı insanın kişiliğini yok etmektir. Tecrit ile duygusal uyarıların sınırlandırılması bireyde duygusal bir yıkıma neden olur. Tecridin diğer bir maksadı da şahsın sosyal çevreyle olan bağlantılarının tamamen yok edilerek bireyin mutlak yalnızlaştırılmasıdır. Tecritteki birey kimseyle konuşamaz, duygu ve düşüncelerini sesli olarak kimseyle paylaşamaz, sesleri olduğu gibi duyması ve algılamasına izin verilmez. Bu şekilde toplumsal tüm ilişkileri koparılmış kişi, yalnızlaştırılarak kendisiyle hesaplaşmaya zorlanmakta böylece iradesi zayıflatılan birey teslim alınmaya çalışılmaktadır. Tecritte kişinin davranışları kontrol edilerek politik kişiliğinin yok edilmesi hedeflenmektedir.²⁴

*"Grup maneviyatı, ferdi, dış etkenlere karşı koruyan bir zırh gibidir. (...) Yalnız şunu da belirtmek gerekir ki; şahıs, tek başına olduğunda da bir şahsi maneviyata sahiptir. Bu; kaynağını, ferdin şahsi kimliğini kavrayışından ve bu kimliğini muhafaza eden sosyal ve çevre ilişkilerinden alır. Dolayısıyla; herhangi bir beyin yıkama işleminin ilk adımını, bu iki kaynağın, "sosyal tecrit" ve "küçük düşürme" gibi metotlarla ortadan kaldırılması teşkil edecektir. (...) Başka bir deyimle; beyin yıkamaya tabi tutulmuş olan kişi, normal sosyal ortama kavuştuğunda, başından geçenlerin birtakım izlerini taşısa da, yine 'kendisi'ne dönecektir."*²⁵

Bir süre sonra öğretim üyesi arkadaşından bir telefon gelir. Mektupta yazılanları çözmüşlerdir. Mektup gizli bir mezhebe aittir. Mektubu yazanların psikolojisine bakılırsa örgüt üyelerinin kendilerini oldukça önemsedikleri, grup içinde olmanın verdiği öz güvenle cesaretlerinin artmış olduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen gelişim dönemlerinin birinde takılı kalmış, bireyselleşememiş ve yetişkin olmanın bilincine evrilememiş çizgide bir hayat sürdüğü izlenimi veren bu çetenin, öykünün sonuna doğru toplu olarak ayın yaptığını öğreniriz. Belki de küçük yaşlarda tatmin edemedikleri arzularını, fantezilerini örgütlü bir şekilde doyuma ulaştırma yoluna gitmek istemiş olabilirler.

Bu gibi durumlarda bireylerden beklenen tavır, güvendiği insanlarla konuşup bir durum değerlendirmesi yaptıktan sonra olayı polise intikal ettirmesi ya da görmezden gelip "gizli mezhebi" ciddiye almaması olacaktır. Bunun için kahramanın içinde yaşadığı toplumun sosyal ve siyasi ortamını bilmek gerekir.

²³ Ümit Koşan, Sessiz Ölüm Tabutluklar, Beyin Yıkama ve Tecrit Hücreleri, İstanbul 2000, Belge Uluslararası Yayıncılık. s.32-34.

²⁴ Ümit Koşan, , a.g.e., s.17,23.

²⁵ J.A.C Brown, a.g.e., s.246-247,237-238.

Kaosun hâkim olduğu, insan hakları ihlallerinin inanılmaz boyutlara ulaştığı toplumlarda medyaya, şirketlere, adalet sistemine, sağlık, güvenlik ve eğitim çalışanlarına; kısacası insanlara karşı bir güven kaybı yaşanması doğaldır. Özellikle karanlık bir güç tarafından yönetilen gizli örgütler devletin her kademesine sızmışlarsa durum çok daha tehlikeli ve fazlasıyla kaygı vericidir. Gelebilecek zararı önlemek yahut en az zararla tehlikeyi atlatmak için her zaman şüpheye ihtiyaç vardır. Dozunda şüphe insan için bir gerekliliktir.

Günaydın gazetesinde 3 Aralık 1968 tarihinde çıkan "*İlgilileri korkutan durum... Akıl Hastalıkları Artıyor, Halen 100 insandan 67'sinin ruhen hasta olduğu açıklandı.*"²⁶ haberi ve 24.03.2017 tarihli bir gazete haberinde, Türkiye'de "*2015 yılında 43 milyon 563 bin 596 kutu antidepressan*" kullanıldığı, "*antipsikotik tüketiminin ise 5 yılda 12 milyon 158 bin kutuya çıktığı*"²⁷ ayrıca "*Avustralya Üniversitesi'nin yaptığı bir araştırmaya göre, depresyon[un] dünyada en çok Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde*" görüldüğü, "*sonuçlara göre, dünyanın en bunalımlı ülkesi her beş kişiden birinin depresyonda olduğu Afganistan[dır.]*"²⁸ şeklinde ifadelerle yer verilmiştir. 13.09.2018 tarihli bir başka gazetenin haberinde ise "*Olumlu ve olumsuz tecrübe endeksleri ile iki kategoriye ayrılan 145 ülke içerisinde Türkiye 53 puanla 'Olumlu Tecrübe Endeksi'nde yer aldı ancak bu kategorideki en düşük skorlardan birini elde ederek sondan dördüncü oldu. 2017 yılında Türkiye'den daha olumsuz tecrübeler yaşayan ve daha olumsuz duygular içerisinde olan ülkeler[ın] ise sırasıyla Tunus, Yemen ve Afganistan*"²⁹ olduğu söylenmektedir. Yukarıda yazılanlardan anlaşılmalıdır ki sağlıksız bir sistemle idare edilen toplumlarda sağlıklı kalabilmek pek de mümkün görülmemektedir.

Modern çağda "*gizli dinî örgütlerin*" belli bir olgunluğa erişmiş insanlara komik gelmesi hiç şaşırtıcı değildir. Ancak "*komedi*"nin ciddi durumları önemsizleştirme gibi olumsuz bir tarafı da vardır. Bunu da göz ardı etmemek gerekir. Aşağıdaki alıntıyı bu karanlık çetelere yönelik kara mizah örneği olarak düşünmek mümkündür:

²⁶ Merve Şen, "19. Yüzyıldan Günümüze Delilik: Fatih Artvinli ile söyleşi, 1. Bölüm", 5harfliler, <http://www.5harfliler.com/19-yuzyildan-gunumuze-delilik-fatih-artvinli-ile-soylesi-1-bolum/>, 03.05.2019, 16.50.

²⁷ Tehlikeli sinyal.. Tüketimi son 5 yılda yüzde 68 arttı..!, <https://eczaciyiz.net/haber/tehlikeli-sinyal-tuketimi-son-5-yilda-yuzde-68-artti/135970659>, 03.05.2019, 16:51.

²⁸ Tehlikeli sinyal.. Tüketimi son 5 yılda yüzde 68 arttı..!, a.g.e., 03.05.2019, 16:51.

²⁹ Türk insanı olumlu duygular endeksinde sondan dördüncü, <https://tr.euronews.com/2018/09/13/turk-insani-olumlu-duygular-endeksinde-sondan-dorduncu-oldu>, 29.04.2019, 20:35.

“Mektubu çözdük’, dedi gülerek. ‘Tahmin ettiğim gibi, gizli mezheplerden biri.’ Gizli mi? Dünyada gizli ne kaldı ki? Ha-ha. Onlar kendilerini gizli sayıyorlar. ‘Ne diyor bu mektupta peki?’ (...) ‘Sayın beyefendi ya da efendim, üstadım, ustam, bayım gibi bir şey.’ Yazıyor musun? ‘Evet.’ ‘Size ihtar ediyoruz! Dikkatinizi çekiyoruz da diyebilirsiniz.’ (...) ‘Mektubu ya da mektubumuzu aldığınız andan itibaren – biliyorsun bu mezheplerin dilinde iyelik zamiri yoktur.’ ‘İyelik zamiri mi? O da ne demek?’ (...) Anlaşılan türkçe dilbilgisi de çalışmak gerekecek. ‘Evet, ne diyorduk’ ‘Mektubu aldığınız andan itibaren evinizden hiç çıkmamanızı size kesinlikle bildiririz. Dikkat! ya da sizi uyarırız. dikkatinizi çekiniz! de diyebilirsiniz.. İmza yerine ÜSTÜN-YOL ya da değerli tarikat filân. (...) Güldü. ‘İşte böyle; dünyada ne sapıklar var görüyorsunuz.’ Görüyorum. Ben de güldüm. Ne dersin bu adamlar ciddi midir? ‘Bilmem.’ ‘Ne demek bilmem.’ ‘Yani onlar kendilerini ciddiye alıyorlardır, demek istedim. (...) ‘Korktum mu yoksa?’ ‘Ha-ha. Yok canım. Korksam, bu dağ başında oturur muydum? ‘İstersen polise haber ver.’ ‘Yok canım, karakoldaki polise anlatmak biraz güç olur. İçişleri bakanının bile anlayacağı biraz şüpheli. Belki o da iyelik zamirini bilmiyordur.’ Gülüştük. ‘Kusura bakma, çıkmak zorundayım. Karımla sinemaya gideceğiz de. Kapıda bekliyor şimdi.’ ‘Çok sağ ol. Sana zahmet oldu’ ‘Yok canım, benim için de eğlence oldu.’ Benim için de. ‘Güle güle.’” (s.47-48)

Bireyin ve toplumun duygu ve davranışlarını inceleyen psikoloji, elde ettiği bilimsel verilerinden hareketle hedef olarak seçilen yahut düşman gibi görülen kişi ve kitlelere karşı da kullanılmaktadır. Bu faaliyetlerde, psikolojik savaş kavramı içindeki propaganda, yıldırma, inandırma gibi metotlar uygulanmaktadır.³⁰ İnsana ait daha farklı bireysel problemlerle mücadele eden kahraman kendini birdenbire bu gizli mezheple uğraşırken bulmuştur. Bu durum ona göre hayret vericidir. Çünkü modern çağda “gizli dini yapılanmalar” saçmalaktır. Akıl kötülüğü inkâr etmektedir. Bu nedenle kahraman gizli mezhebi düşünmekten kaçınır. Zihnindeki olumsuzlukları bir süre için uzaklaştırmak ister. Bu amaçla kendine başka uğraşlar bulur. Ancak başarılı olamaz:

“Oturup düşündüm. (...) Çağımızda böyle bir saçmalık olabilir miydi? (...) Olur mu böyle şeyler canım dağ başında mıyız? (...) Zaten evden çıktığım yok, iyi olur. (Gülümsedim.) Bu durumunu biliyorlar seni de denemek istiyorlar. (...) Benim bu saçmalığı da ciddiye alacağımı bilmezler ya. (...) İnsanın iç dünyası üzerine bilgileri varmış. İyi adam seçtiniz! -Son günlerde sinirlerim gergindi, bir doktora bile gitmeyi düşünüyordum. (Başka meseleler yüzünden.) (...) ((...) Bir kitapla oyalanmayı denedim; uzun aramalardan sonra Türkçe dilbilgisi kitabı buldum. (...) Zamirler bölümünü okudum, hiçbir şey anlamadım. (Bir de latince öğrenecektim.) (...) Bir süre kendimi bu işe kaptırdım. Ben, sen, bizim, onda, benden. Benim kalemim yerine, sadece kalemim... (...) Latince-İngilizce-Türkçe (dilbilgisi) çalıştım. (...) Bütün hayat bunlarla doldurulamazdı; bir gün düşünmek zorunda kalacaktım. (...) Hayır, ölü diller uzmanı benimle alay etmişti. (...) Üniversiteye saygım kalmamıştı. (...) (Gene kalabalıklaştılar; bir kişi olarak düşünemez oldum ‘onları’.) (s. 49-50)

³⁰ İlhan Bahar, İstihbarat Örgütlerinde Beyin Yıkama, İstanbul 2009, Kumsaati Yayın Dağıtım, s.23.

Kahraman, yaşadığı sıkıntıların etkisiyle şiddetli öfke krizleri yaşamakta, işe gitmemekte, evden dışarı çıkmamaktadır. Özgürlüğünü kazanmak, intikamını almak için ölümü hatta herkesi öldürmeyi bile göze almıştır. Bu uğurda gerekirse dünyayı yok etmek ister. Çünkü bu karanlık örgüt yaşama amacını yok etmiş, onu hayattan koparmıştır. *"Bir insanın hayatında karşılaşabileceği en büyük korkuyu, dehşeti yaşamaktadır. (...) Bu durum; fiziki ve psikolojik gücün, bütünlüğün tamamen yıkıldığı bir noktadır. Onu üç ihtimal beklemektedir: Hastalanmak, delirmek veya ölüm... Bu aşamada çıldıran veya intihara teşebbüs edenlere rastlanır."*³¹

Bireyin özel yaşamına saldırı olduğunda savunmaya geçmesi çok doğaldır. Çünkü kendi yaşam alanını (özelini) korumak ister. Tıpkı kendi evinde olduğu gibi bunun dışındaki alanlarda da bireyin bir mahremiyeti vardır. Üzülerek belirtelim ki çağımızda, geçmişteki gibi insanların mahremiyetine dokunulmaya devam edilmektedir. Bu dokunuş ticari, siyasi ya da şahsi kaygılarla açık ya da örtülü bir biçimde yapılmaktadır. Örneğin bilgisayar, telefon, kamera, fotoğraf makinesi, ses kayıt cihazı ve benzeri teknolojik araçları kullanan bireyler gizli alanlarını, hak ve özgürlüklerini bilerek ya da bilmeyerek "yabancılar"ın, kötü niyetli şahısların ellerine vermektedir. Yazılı ya da sözlü iletişim izleme, dinleme yoluyla kaydedilmekte, devletlerin, şirket sahiplerinin, örgütlerin, kişi ya da kişilerin bilgisine sunulmaktadır. Tüm bu sayılanları şahsi düşmanlıkları olan bireyler de birbirlerine karşı uygulayabilmektedir. Kişisel bilgiler halka açık bir şekilde de yayılabilmektedir. Bu durum toplum için ne oranda kaygı vericiyse "gizli mezhep" kahraman için o oranda kaygı verici olmuştur. Günümüzde yaşananlar paranoya değildir. Bunlar birer casusluk faaliyetidir. Bu da ciddi bir suçtur:

"Yakmalı bu mektupları, yakmalı! Ölü diller uzmanını ve bu konuda görüştüğüm herkesi öldürmeli! Hayalimde daha önce çok insan öldürmüş olduğum için bu son ölümler beni fazla sarsmadı. (...) Telaşla mutfığa gittim. Yere bir tava filân da koymayı akıl etmeye fırsat bulamadan bir kibrit çakıp yaktım hepsini. (Kağıtları demek istiyorum.) (...) taşlar karardı; küller, yanık parçalar her yana dağıldı. (...) Tam adamını buldunuz diye söyleniyordum. (...) Bütün meselelerimi sıfıra indirdiniz. Yere baktım: Bu lekeyi ya da dalgayı ya da gölgeyi taşın üstünden silebilmek uğruna herkesi öldürmeğe, bütün dünyayı yok etmeye hazırdım. (...) İşte ne mal olduğum ortaya çıkmıştı. (...) Fakat zararı yoktu: (...) hem ölüyordum, hem diriliyordum. Gülümsedim. Neden? (Ne düşüncelerimin, ne de gülümsemelerimin hızına yetişemiyordum artık.) (...) Yüksek sesle düşünürdüm; istediğim kadar korkar, istediğim kadar ölürdüm. (...) Hayır, leke yüzünden ölmedi... Bir söylentiye göre sol tarafına saplanan bir ağrı yüzünden hayata gözlerini yumdu. (...) okuyamadığı kitapların çeşitli sayfalarını inceledi (...) 'Allah kahretsin' adlı denemesini yazmak üzere hazırlıklara giriştiği bir sırada ömrü yetmedi, vasiyeti üzerine

³¹ J.A.C Brown, a.g.e., s. 239.

mutfaktaki lekeli taşın (gerçekten Allah kahretsin) altına gömüldü (düşey olarak). Evet, bugün yeter bana bu kadar ölmek, diye düşündüm gizli bir sevinçle. Ben size gösteririm.” (s.52-53)

Psikolojik savaşın birinci aşaması, düşmanını ve kendini iyi tanımadır. İkinci aşama, baskı ve ikna tekniklerini kullanarak karşı tarafta psikolojik çöküntüye yol açmaktır.³² Oğuz Atay'ın kahramanı böyle bir durumda mücadeleci bir tavır sergilemektedir. Direnişinden vazgeçmeyeceği aşağıdaki ifadelerinden anlaşılmaktadır. O, yenilgiyi de göze alarak tek başına savaşır. Şüphesiz kahramanın yalnızlığı tercih etmek yerine, güvendiği insanlarla iletişim kurarak da bu sürekli gayreti daha az yıpratıcı bir şekilde devam ettirmesi mümkün olacaktı. Ancak o, böyle bir yolu tercih etmemiştir.:

“Siz kaybettiniz anlıyor musunuz? (Pek anladıklarını sanmıyordum. Cahil herifler! Örümcek kafalılar!) (...) Anlıyor musunuz? (Anlamıyorlardı.) Ben kazandım! Ölüyorum be, ölüyorum! Manevi filan değil, resmen ölüyorum eşek herifler! (Terbiyemin birazda bozulduğunu itiraf etmeliyim. Demek ki kibarlığında göstermelikmiş.) Bir yandan da onları güç duruma düşürmekte olduğumu sezmiyor değildim. Onlar başka bir sonuç bekliyorlardı herhalde. (Ne bekliyorlardı?) (...) Hayatımı iyi incelemeyiniz. Yanlış hesap!” (s.48,53-54)

Mektup nedeniyle gizli mezhep üyeleri tarafından takip edildiğini düşündüğünden yoldan geçen bazı insanlardan şüphelenmeye başlar, bu arada öfkesine engel olamayıp telefon borcunu getiren postacıyla tartışır. Bununla birlikte telefonun kesilmemesi için aradığı kurum çalışanına da öfkelenecektir.

“Gerçek hayatta yapılan stalk eylemi birini fiziksel olarak gizlice takibe alma (...) durumu olarak ifade edilebilir. Bu eylem, dikizlenen kişinin bilgisi dışındadır. (...) Dikizlenen kişi normal yaşamını sürdürürken stalker onu izlemekten ve ona dair detaylara ulaşmaktan sapkın bir haz alır. (...) Bu durum dikizlenen tarafından fark edildiğinde veya stalker dikizlediği kişiye bunu hissettirdiğinde (isimsiz mektuplar, [şifreli ya da açık] mesajlar yollaması, fiziksel anlamda özel alanına müdahale etmesi, özel numaradan telefonla rahatsız etmesi vb.) bu durum psikolojik sorunlardan kriminal vakalara kadar varabilen sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Bu fark ettirilmiş izleme, izlenenin/mağdurun korkmasına, kaygılanmasına, psikolojik sorunlar yaşamasına ve kendisini güvende hissetmemesi gibi duygulara kapılmasına yol açabilmektedir. Stalkerin eylemlerinin yaratabileceği mağduriyetler ise fiziksel şiddet, taciz, darp, tecavüz ve cinayete kadar varabilir.”³³

“(Altı kişi geçti- hepsi erkek. Birinden şüphelendim. Benim önümden geçerken biraz yavaşladı sanıyorum.) Sonra postacı geldi. (Gene ölsem mi?) (...) Telefon borcu. (...) Postacıyla tartıştım. (...) Hırsla içeri girdim. (...) telefona sarıldım. (...) Lütfen elinizdeki ihbarname ile gelin de bir bakalım. (...) Gelemem. Neden? (...) (İnşallah ölürsün.) (...) Telefonunuzu kesmek zorunda bırakmazsınız herhalde bizi? (...) ((...) Allah belanızı versin.)” (s.55)

Aşağıda anlatılanlar beyin yıkamadaki ilk merhaledir. Kişi bazı fiziksel gereksinimlerden mahrum bırakılmaktadır. İhtiyaçlarını gidermesi için devamlı

³² Erdal Şimşek, a.g.e., s.126.

³³ Zuhar Akmeşe, Kemal Deniz, “Stalk, Benliğin İzini Sürmek”, Yeni Düşünceler, S. 8, 2017, s. 26.

başka birinin ona yardımcı olması gerekir. Buradaki amaç şahsın, bağımsız olarak hareket edemediği çocukluk evrelerine geri dönmesi ve kimliğinden şüphe etmeye başlamasıdır. Aynı zamanda az ve kötü yiyecekler verme, uykusuz bırakma, istenilen durumun yaratılmasına yardımcı olacak, bununla birlikte 'kurban' bir süre sonra zaman mefhumunu kaybedecektir. Kısacası şahıs dünya ile olan bütün bağlantılarını koparmıştır.³⁴ Kahraman evde tek başına ölümü ya da örgüt üyelerini beklemektedir. Evdeki erzak da bitmek üzeredir. Bulduğu malzemelerle kendine aşure yapar. Zaman geçirmek ve kafasını toparlamak için evde kendine yeni uğraşlar bulur:

"Yiyeceğim de bitiyordu. (...) Ölümü ya da 'onları' hareket halinde beklemeliydim. (...) Evet yabancılarla dolu, bana yabancı olanlarla dolu uçsuz bucaksız bir denizin ortasında yalnız başıma kalmıştım. Düşündüm. (...) ne işe yaradığımı bilmediğim zavallı yaşantımı düşündüm. Nohut ve makarna gibi, bir araya getirilemeyen parçalardan oluşan günlerime acıdım. Sonra birden aklıma geldi. Aşure! Teyzemin anlattığı dinî masallardaki Nuh Peygamber de bitmekte olan erzakla aşure yapıyordu. Ya da onun durumuna uygun bir aşure efsanesi yaratılmıştı ki, benim durumuma da uygundu; ben de (ucuz olsa bile) bir efsane yaşıyordum. (...) (En önemli dertlerimden biriydi zaman meselesi ve belki de 'onlar' en çok, bu işin içinden çıkamayacağımı hesaplamışlardı.) (...) (Benimle kolay başa çıkamayacaklardı, oldukça işim vardı -şimdiye kadar ne yazık ki 'onları' güç duruma sokmak için sadece kendime kötülük etmeyi akıl edebilmiştim." (s.56,57)

Evdeki tek yiyecek olan aşureler üçüncü günün sabahı biter. Artık evde yiyecek hiçbir şey kalmamıştır. Açlıktan başı dönmektedir. Dördüncü gün gücü tükenmiş olarak uyanır:

"Pek kendimi bilecek durumda değildim (...) onlar ya da ben yenilgiye uğruyorduk. Kimin kaybettiği pek belli değildi. Çatışma açıkça olmuyordu. (...) Sarhoş gibiydim. (...) Başım gene döndü." (s.59)

Setpetli bir motosikleti olan yiyecek satıcısı gencin onunla konuşması ve yeni açılan dükkânlarından sipariş verebileceğini söylemesiyle kahraman açlıktan kurtulacaktır. Bu sorunu hallettikten sonra çektiği acıların etkisiyle yeniden içinde bulunduğu durumu, ülkesini ve içinde yaşayan insanları sorgulamaya girişir:

"Acaba, içine düştüğüm durum, daha önce nerede acıklı olmuştu? Mısır'da mı? Eski Yunan'da mı? Kendimi, romantik dönemin Fransızları, İngilizleri ya da Almanlarıyla mı karıştırıyordum? Ben bir şeyin taklidiydim; fakat aslını bile doğru dürüst öğrenememişim. Belki de bana ne olduğunu sonuna kadar okumamıştım. Yarabbin ne korkunçtu! Belki de birilerinden duymuştum, onlar da başka birilerinden duymuştu, başka birileri de... Ülkeme ve insanlarıma kızmaya başladım. Kimsenin doğru dürüst okuduğu yoktu. Doğru dürüst hissetmesini bile beceremiyorlardı. Bu yüzden insan duyduğu şeyleri söyleyen insanların

³⁴ J.A.C Brown, a.g.e., s. 238.

kültürüne güvenmiyordu. (...) Her şeye yeniden başlamak da mümkün değildi. İstesem de mümkün değildi. (...) baştan başlamak için birtakım yetenekler gerekliydi; daha talihli doğmuş olmak gerekliydi meselâ. Yeni bir dil öğrenmek için hiç dil bilmemek gerekliydi.” (s.62)

Geçmişteki insanların dünyasıyla kendi yaşantısı arasında bağlantılar kurarken onların acılarının ve mücadelelerinin gerçekliğinin farkına varmaya başlar:

“Kötü bir öfke kaldı geriye; bahçedeki otların düzenlenmesine yararı olmayacak acı bir öfke. Bir kenara ittiler beni; işimiz acele, seni bekleyemeyiz dediler. (Oysa yıllarca beklemişlerdi beni; acele ettikleri söylenemezdi.) (...) Kötülüklerimin bile kendime, öz varlığıma ait olduğuna inanmıyordum. Belki yüzyıllardır, yüzbinlerce insan böyle kasvetli bir tabiatın ortasında, gizli mezheplerden tehdit mektupları alıyordu. Geçmişimi pek iyi bilemiyordum, bu insanları belli belirsiz hayal edebiliyordum; fakat, bir noktayı çok iyi biliyordum: Onlar bu olayı da değerlendirmesini bilmişler, gerçekten korkmuş, gerçekten acı çekmişlerdi; gerçekten çaresiz ve yalnız kalmışlardı.” (s.66)

Birgün sokağa çıkar ve yavaş adımlarla etrafta dolaşır. Bir süre sonra başı döner. Bir taşın üstüne oturur ve gözlerini kapar. Bir motor sesiyle kendine gelir. Yanına yaklaşan kamyonun şoförüyle konuşur. Ameleler evinin yanındaki binayı yıkmak için gelmişlerdir. Eskisini yıkıp yerine yeni bir bina inşa edeceklerdir. Binanın yıkımını izlerken kendisi de bahçede çalışmaya başlar. Bir süreliğine gizli mezhebi unuttur: “Beysin yıkama işlemi; ilkin, şahsın benliğini parçalamayı, bölmeyi hedef alır. Sonra da bu benlikten geriye ne kalmışsa, onun üzerine yeni bir şeyler bina etmeye çalışır. (...) Fakat çevrenin değişmesi, şahsın, kısa bir süre sonra eski düşünce ve davranış tarzlarına dönmesine yol açacaktır. Başka bir deyimle; beyin yıkamaya tabi tutulmuş olan kişi, normal sosyal ortama kavuştuğunda, başından geçenlerin birtakım izlerini taşısa da, yine ‘kendisi’ne dönecektir.”³⁵

“(...) bazı otları söktüm. Ayırık otu denilen bir ot vardı ki, anlatıldığına göre toprağın bütün gücünü alıyordu. İnsan toprağa elini uzatınca, ilk bakışta bu otun hainliğini anlayamıyordu. Oysa, yere yapışık saplar uzayıp gidiyordu; çok ayaklı bir sürüngen gibi, köklerini toprağa saplayarak yürüyordu. Onları izlemenin sonu yoktu; fakat öteki bitkiler soluk alacaktı bu kökleri sökersen. Sonra, (baş yıkıcının söylediğine göre) otlar bu kadar yükselmeliydi; bir kere güzel değildi, ayrıca toprak bu kadar yüksek bir çimeni besleyemezdi. (İnsanlar neler biliyordu!) (...) Bahçedeki ayırık otlarını temizlemiştim. (...) Yüksek otları da baş kazıcıyla birlikte kestik. Ben de ona, baş yıkıcının bana hediye ettiği saksıyı verdim. (Bu bitkiden kurtulmak istiyordum.)” (s.69)

Bir süre sonra parası tükenmiş, yiyecek siparişi veremez olmuştur. Ruhsat işinde sorun çıktığı için inşaat da durdurulur. Tekrar sorunlarıyla baş başa kalmıştır:

“Evet, kötü olmuştum: Bir çukurun yanında, gizli bir mezhebin tehdidi altında ve beş parasız kalmıştım. Bütün kötülükler yeniden aklıma geldi. Kazının yanına gittim. Helâ taşının

³⁵ J.A.C Brown, a.g.e., s. 237.

içindeki saksı bitkisi kurumuştı. Yaşasaydı acaba nasıl olacaktı. Çiçek açacak mıydı? (...) Eve yalnızlığımıza döndüm. (...) Otuz altı saattir gene açım. Ölümü bekliyorum." (s.71)

Açlığının elli dördüncü saatinde kapısı çalınır ve bankadaki hesabına büyük ikramiye çıktığını öğrenir. Kahraman sevincini gösterecek durumda değildir. Aç ve uykusuzdur. Yaşadığı acının etkisiyle söylediği bazı sözler şaka zannedilir:

"Beyefendi, bankadaki hesabınıza büyük bir ikramiye çıktı. Efendim? Sevinmeliyim, beklemediğim bir olay bu. Gülümsemeye çalıştım; (...) Verecek misiniz? Neyi? Parayı. Bankaya kadar zahmet edemez misiniz? Edemem, (...) biraz hastayım da. (...) 'Sevincimden bir sigara tellendirirken'in de resmini çektiler. (...) meşhur olacaksınız. Para sahibi olmak daha iyi dedim. (...) Bir cızırtı duyuyordum kulağımın dibinde ya da vızıltı. Ben arılardan korkarım. Elimle bu sesi kovuyormuş gibi yaptım. Çok şakacıymışım, filmimiz çekiliyormuş, cızırtı ondanmış. Sinemalarda mı? dedim. Sinemalarda da, dediler. (Beni anlamıyorlardı. Zarar yok. Zaten beni, daha kimler anlamadı) (s.72-73)

Kafasını meşgul etmek için gazetede gördüğü halk üniversitesine yazılır evden dışarı çıkmadan mektup üniversitesini pekiyi dereceyle bitirip diplomasını alır.

Bu arada hemen yan tarafındaki yarım kalan inşaatta toprağa destek yapılmadığı için evi yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. "Su basman" dediği yerden yarım metre yükseklikteki taş duvarları incelerken temelden yukarıya doğru uzayan bir çatlak fark eder. Bunun üzerine Bizanslılardan kalma tarihi bir kiliseyi gezerken görüp öğrendiği bilgi aklına gelir ve cam parçası yardımıyla çatlağın ilerleyip ilerlemediğini kontrol eder. Ertesi sabah bu camın çatladığını görür ve panikler. Bu olayla beraber yapmak istedikleri, yalnızlığı ve gizli mezhep yeniden aklına gelecektir:

"Mektup üniversitesini pekiyi dereceyle bitirdim. (...) Üniversiteden postayla bir diploma da gönderdiler. (...) ((...) Birden aklıma geldi: Ben hangi fakülteyi ya da bölümü bitirmiştım? Galiba bütün fakülteleri bitirmiştım. İyi.) (s.75-76) (...) Yalnızlık, hafızayı zayıflatıyordu. Elbette! Kimseyle konuşmuyordum ki. (...) Konuşmalıydım, bağırmalıydım, öğrenmeliydim. Mektupla doktora yapmalıydım; mektupla doçent, mektupla profesör olmalıydım. Resim bilgimi, genel kültürümü mektupla ilerletmeliydim. Mektupla bir üniversiteye öğretim üyesi olmalıydım; belki bir süre sonra da mektupla üniversitede ders vermeye başlamalıydım. (...) Ben! diye bağırdım bütün gücümle. Sonra adımı tekrarladım birkaç kere. Ben, burada gizli bir mezhebin kurbanı olarak bir saksı çiçeği gibi kuruyup gidiyorum. Ben, çiçeklere bakmasını bilmediğim gibi, kendime bakmasını da bilmiyorum. (...) Gizli mezhep kuvvetlerinin geri çekilmesini istiyorum. (...) Bana eski durumum başlanırsa, evi saksılarla dolduracağım ve böceklerin evi istila etmesi pahasına, yerlerin ıslanması pahasına onlara bakacağım. (...) (bir süre beklediğim halde). Bir mucize olmadı. Her şey yerli yerinde kaldı. (...) Bunun üzerine, onlardan intikam almak için, kendimi içkiye verme kararı aldım." (s.78-79)

Gizli mezhep hakkında bilgi bulmak amacıyla araştırmalar yapar. Önce tarikatları inceler. Onların gizli ve karanlık amaçları kahramanın canını sıkımtır:

“Gizli mezhep hakkında incelemeler yaptım. (Bir yerde, bu konuda bazı kitap adlarına rastlamıştım; (...)) Önce tarikatlara baktım: Bunlar, can sıkıcı yollar bulmuşlardı, bütün dertleri Allaha varmaktı. Ruh temizliği, nefsin kötülüklerinden kurtulmak, birliğe varmak Allahla bir olmak, O'nun yüzünü şurada burada görmek için belirsiz amaçları, elle tutulması güç metotlarla gerçekleştirmek için gereksiz yorgunluklara katlanmışlardı. Hepsinin de birbiriyle ilgisi vardı, işin aslı da anlaşılıyordu. Yüzyıllardır bu kadar insan, saçlarını kesip kesmemek ya da belirli günlerde su içmemek için mi bir araya gelmişti? Sonra, kötülük neredeydi, kötülük? Görünüşte hep sevgi, ahlak, güzellik sözleri vardı ama, bir yerde kötülük olmalıydı; gizlilikten bir kötülük doğmalıydı. Sonra, bunların neden araları açılmıştı peki? (Allaha giden yolda kaç basamak olduğu konusunda mı?) Tarikatlardan hemen ümidimi kestim.” (s. 84)

Tarikatlardan sonra mezheplere yönelir ve bu konuda bilgi sahibi olmaya çalışır. Okudukça her şeyi daha iyi anlamaya ve gizli oluşumların asıl niyetlerinin ne olduğu üzerinde düşünmeye başlar:

“Mezhepler de dinin şubeleriydi; demokrasinin üçe ayrılması gibi. (...) kitaplardan birinde, büyü kısmına bir göz atunca ümidim kırıldı: Kötü insanlar da bir araya geliyordu. Sonra, biraz daha okudum; bütün mezheplerin, dinlerin öteki dünya ile yetinmediğini, yalnız Allaha varmak düşüncesiyle tatmin olmadıklarını sezer gibi oldum. Başkalarına üstün olduklarını hissetmek, onlardan farklı yerlere vardıklarını elle tutulur bir biçimde görebilmek için kurbanlar seçtiklerini gördüm. En zavallı insanlardan kurbanlar buluyorlardı; ne dünyanın ne de ahretin farkında olmayan ve bir ekmeğin parası için ezilmişliklerini satan insanlardan yararlanıyorlardı, onları kötü ruhlar sayarak cezalandırıyorlardı. Neden kurban edildiklerini bilmeyenleri, kötülüğün yeryüzündeki temsilcileri olarak görüyorlardı. Irmak kıyılarında, karanlık mağaraların serinliğinde parçalıyorlardı onları. Sakatlar, deliler ve ne yaptıklarını bilmeyenler, fakir ailelerine birkaç kuruş sağlamak için, kötülük sembolü olarak yerlerde sürükleniyordu. (...) Öldürülecekleri daha baştan bilinen zayıflar, kısa süre için krallar gibi ağırlandırıyordu; sanki bilmiyormuşçasına saygı gösteriliyordu onlara. (Şimdi anlıyorum her şeyi.) (...) İsa adlı biri, durumunun biraz farkındaydı; İsa da işi edebiyata dökmüştü. Onun, kısa bir süre için hikâyeler ve mucize adı verilen masallar yazmasına izin verilmişti; ölüme cesaretle gidebilsin, şöyle de şöyle oldu, diye kendini oyalayabilirdi. (Benim durumum, isteğime bağlı değildi.)” (s.86)

Kahraman, yaptığı araştırmalar sonucunda gizli mezhebin yasa dışı, aşağılık ve dehşet verici bir örgüt olduğunu daha iyi kavrayacaktır:

“Sonunda buldum; evet gizli mezhebi ya da Ubor Metenga'yı buldum. Tabii aynı adla geçmiyordu kitapta; çünkü gizli mezhepti, her yerde kılık ve ad değiştirmişti (...) Güney Amerika'da bir yerlerdeydi, galiba başka bir adı vardı; fakat sanıyorum Ubor Metenga'ya yakın bir adı vardı. (...) Çok korkunç bir mezhepti bu, bir iki satırın içinde de dehşeti seziyordu. Çünkü (alıştığımız düşünme yollarının, çünkü bildiğimiz mantığın, çünkü su içmek gibi benimsediğimiz yaşama kurallarının dışındaydı; kanundışı, aşağılık ve korkunç bir mezhepti bu. (...) Çünkü cezalandırırken ihmali, kazayı, bilmezliği, düşüncesizliği, bilerek işlenen suçlardan

daha ağır sayıyordu. (...) ayağına çarparak düşen bir taşın işlediği suçtan da sen sorumluydun. (...) Akıl, her şeyi bilerek yapıyordu; bugün kötülük yaparsa veya bir yanlışlığa düşerse, yarın iyi bir şey yapabilirdi. Akıldan ümit kesilmezdi. Rastlantılara ve kör kuvvetlere gelince, onlar hep kötülük saçacaktı, ezecekti, kıracaktı, ortadan kaldıracaktı; çünkü bilmiyordu. Akıl, çıkarını düşündüğü için, yararlanmak istediği için, büsbütün yok etmezdi. Fakat ben suçsuzdum; beni, bu toplumun hukuk anlayışı çileden çıkarmıştı. Bilerek işlenen suçlardan korkuyordum sadece; oysa beni her gün suçlu duruma düşürmek için binlerce tuzak kuruluyordu. (...) insanın bilmeden suç işlediğine de inanılmıyordu; rastlantının, kör kuvvetlerin filan, kendini aldatmak olduğu kabul ediliyordu.” (s.86-87)

Evden dışarı çıkabilmek için bir doktora görünme hatta bu uğurda akıl hastanesinde yatma fikri gelir aklına. Telefonla arayıp eve çağırdığı doktor onun bu düşüncesini olumlu karşılamaz. Kendisine yardımcı olmadığı için doktorun da onlardan olduğunu anladığını söyler. Çünkü böyle bir durumda gerçek bir sağlık çalışanının danışanına destek olması, onu konuşturması ve olayı polise intikal ettirmesine yardımcı olması beklenir:

“Açıklamak istemediğim (bazı nedenlerle, evimden ayrılmak aşağı yukarı imkânsız bir duruma gelmiştir. (...) Diyelim ki, tehdit edildiğimi, beni evde oturmak zorunda bıraktıklarını sanıyorum. (Kendime deli süsü veriyordum; başka çarem yoktu.) 'Fobi' ya da 'mani' ile biten birtakım kelimeler saydı bana. (...) Ona, okuduğum kitapları gösterdim. (...) Kimsenin bilmediği büyü kitaplarını bile okuyorum, bakın. (...) Benim bir 'vaka' olduğumu söyledi. (...) Mesele, kitaplarda gördüğünüz kadar basit değil; bu bir tıp olayıdır, bir tedavi meselesidir. Bu işlerde amatörlük tehlikelidir. (...) toplumun içinde durumunuzun sarsılabileceğini hiç düşünmediniz mi? (...) Bu sırada nasıl düşünebilirim efendim? Bilmem anlatabiliyor muyum? (...) Bence insan açık vermemeli; çevre kötüdür biliyorsunuz. (Biliyordum.) Yapacak bir şey yok demek? Biraz daha düşünün, beni istediğiniz zaman arayın. (...) Gitti (Anlıyordum doktor da onlardandı. Anlıyordum; düşünmemekle birlikte anlıyordum.)” (s.88)

Bu “gizli örgütün” cezalandırılmasını ister. Fakat bunun için polise gidemez çünkü onlara da güven duymamaktadır. Örgüt üyelerini tanımadığından cezalarını kendisi de veremez. Büyük bir suç karşısında hiçbir şey yapamamaktan kaynaklanan şiddetli öfke bireyi intihar ve cinayete yönlendirebilmektedir. Kahraman sonunda açlık grevi yapmaya ve evini yakmaya karar verir. Motosikletli satıcıdan evini yakmak için gaz ister. Tam evi yakacağı sırada bir gazeteden gizli mezhebin ayin yaparken yakalandığını öğrenir ve rahatlamış bir şekilde sokağa çıkar:

“Açlık grevi yapmaya karar verdim. Nasıl olsa ölecektim. Beni kurtarmaya kimse gelmezdi. Cesedimi, günlerce şu koltukta ölü olarak oturduğumu düşündüm; burumu tıkadım. (...) Evi yakmaya karar vermiştim. (Kendimi yakma konusunda henüz bir kararım yoktu.) Sallanıyordum, sakalım uzamıştı, münasebetsiz bir kılığım vardı. (...) Her şeye karşı olduğumu gösteren bir hareket, ateşli bir tepki. Ha... ha. (Gülemiyordum.) (...) Sonra, gazete kâğıtlarının üstünde gittikçe büyüyen lekeler meydana getirerek her yeri ıslattım. (...) İşte gizli mezhep, gaz ve

gazete. Gazetelerdeki gaz, gizli mezhebi bir kibritle tutuşturacak. Gazeteler gizli mezheple tutuşacak, bütün gazeteler gizli mezhebin ateşiyile yanacak, gazlı gizli mezhebin gazeteleri cızz diye... efendim? (...) bir esrar şebekesi yakalandılar, bir gizli mezhebin mensupları... Anlamadım! Bir gizli mezhebin mensupları, ayin yaparken yakalandı. Demek başka gizli mezhepler de var. Dün gece şehir dışında bir evde ayin yapan yabancı uyruklu on dört kişi komşuların ihbarı üzerine yakalanmıştır. Soruşturma sırasında, kendilerine Ubor Metenga adını (...) Sonra, her şeyi olduğu gibi bıraktım. Sonra, gaz kokan elbisemi değiştirdim ve kendimi sokağa attım. Sonra yürüdüm, yürüdüm, yürüdüm.” (s.90)

Akrabalarını ziyaretten döndüğü bir akşam yandaki evin kazıldığı esnada kendi evinin toprak kayması sonucu yıkıldığını öğrenir. Yeniden akrabalarının yanına döner ve onlarla yaşamaya başlar. Yaşadığı ağır acılardan sonra artık güzelliklerin de bir anlamı kalmayacaktır. Çünkü eziyet ve zorluklarla kazanılan başarı yılğınlğın verdiği etkinin yanında manasız kalır:

“Benimle neden uğraşıyorsunuz? Benden ne istiyorsunuz? Neden her şeyi, tam istemediğim sırada veriyorsunuz bana? Neden bu kadar bekletiyorsunuz? Neden bir şeyi elde etmenin anlamı kalmayınca kadar, onu vermemekte inat ediyorsunuz? (...) Yıkılan evimin soruşturmasıyla ilgili olarak emniyete ifademi aldıkları sırada, birden gizli mezhebi de sormak aklıma geldi. Soruşturma gizli yapılmıymış. Bu ülkede, her şey gizliydi aslında; fakat herkes, her şeyi öğreniyordu. (...) Bu beyler de sizin gibi mektup almışlar, dedi yetkili kişi. Yalnız Ubor Metenga kelimesini anlayabilmişler (...) Ben odadan çıkarken adamlardan biri, belki de bir propaganda broşürüydü efendim, diyordu. Hepimize aynı kelimeleri yazdıklarına göre... İnşallah dedim (içimden) bir piyango numarası filan da vardır mektubun içinde; yakında son model bir otomobil düşer başınıza.” (s.95-96)

Psikolojik işkencenin yarattığı bunalımla sevmediği bir kızla nişanlanır. Yalnız kaldığı zamanlarda yemek yiyen çiftleri gözlemlerken insanların hiçbir şey düşünmeden, “içlerinden geldiği gibi davrandıklarını” (s.97) gördükçe aklından onlara kötülük yapma düşünceleri geçirir. Hayatın gerçeklerinden haberdar olmalarını istediği için belirlediği insanlara tehdit mektupları yazar:

“Kötülüğü, fakirliği, gizli mezhebi ve yalnızlığı bilmedikleri (için başlarına geleceklerden habersiz oldukları için, içlerinden geldiği gibi davranıyorlardı. (...) Onların da başına bir şey gelmeliydi; onların başına da ben, bir şey getirmeliydim. Onlar da bu dünyanın nasıl olduğunu öğrensinler istedim. Odama kapanıp günlerce, onlara uygun bir kötülük düşündüm. Sonra da aklıma gelmesi gereken ilk kötülüğü yaptım: Onlara tehdit mektupları yazmaya başladım; Ubor Metenga tehdit mektupları. Fakat, her zaman olduğu gibi, daha önce kafamda çok kurduğum için, bu hayalim de gerçekleşmedi. (...) Onları kapıya kadar izledim. Onlara bir kötülük yapamayınca kendime yapmak istedim.” (s.97-98)

Mektup yazdığı kişiler değişmemiş, aynı şekilde hayatlarına devam etmiştir. Yaptığı kötülük onları etkilemediği için kendine kötülük yapmak ister. Kahraman öykünün sonunda polise gidip belirlediği kişilere Ubor-Metenga tehdit mektupları yazdığını itiraf edecektir. Artık hiç kimseden korkmamaktadır:

"Kendimi ihbar etmek istiyorum, komiser bey. Buyrun efendim, sizi dinliyorum. (Daha beni dinlemeye başlamamıştı.) Anlatamadım galiba: Kendimi ihbar etmek istiyorum. Belirli kişilere (alçaklar) tehdit mektupları yazdığımı itiraf etmek istiyorum. Daktilo makinesine kopyalı iki kâğıt taktı. Siz anlatın durumu ben yazayım efendim. (Neden beni dinlemeye başlamamıştı?) Tehdit mektupları yazdım, efendim; dedim ki: Morde ratesden, Esur tinda serg! Teslarom portog tis ugor... Anlamadım efendim, ne dediniz, ne dediniz? Kimseden korkum yoktu. Açıkça tekrarladım:

Morde ratesden,

Esur tinda serg! Teslarom portog tis ugor anleter, fer-to zist Norgunk!"

UBOR-METENGA" (s.98)

SONUÇ

"Korkuyu Beklerken" öyküsü psikolojik istismara uğramış bir bireyin durumunu başarılı bir şekilde yansıtmaktadır. Günümüzde üniversitelerde, güvenlik teşkilatlarında, şirketlerde kısaca özel ya da devlet kurum ve kuruluşlarında ciddi bir sorun halini alan istismar, aile veya akrabalar içinde, sanal âlemde ve dış dünyada da insanlığı tehdit eder bir konumdadır.

Ubor-Metenga örgütü başka insanlara da tehdit mektupları göndermiştir. Bu gibi durumlarda bireylerden beklenen tavır güvendiği insanlarla konuşup bir durum değerlendirmesi yaptıktan sonra olayı polise intikal ettirmesi ya da görmezden gelip "gizli mezhebi" ciddiye almaması olacaktır. Fakat insanların olaylar karşısında verdiği tepkiler ve onlardan etkilenme düzeyleri farklı olabilmektedir. Örneğin "karanlık örgütler" bu tür çetelere eğilimi olan kişilere göre "normal" diğer insanlara göreyse tuhaf ve tehlikeli gelmektedir.

Kahraman yapılan zorbalık karşısında öfkelenmiştir. Fakat polise gitmez çünkü onlara güvenmemektedir. Bunun için kahramanın içinde yaşadığı toplumun sosyal ve siyasi ortamını bilmek gerekir. Kaosun hâkim olduğu, insan hakları ihlallerinin inanılmaz boyutlara ulaştığı toplumlarda medyaya, şirketlere, adalet sistemine, sağlık, güvenlik ve eğitim çalışanlarına; kısacası insanlara karşı bir güven kaybı yaşanması doğaldır. Özellikle karanlık bir güç tarafından yönetilen gizli örgütler, devletin her kademesine sızmışlarsa durum çok daha tehlikeli ve fazlasıyla kaygı vericidir. Gelebilecek zararı önlemek yahut en az zararla tehlikeyi atlatmak için her zaman şüpheye ihtiyaç vardır. Dozunda şüphe insan için bir gerekliliktir.

Gizli yapılanmalar; para, statü ve saygınlık kazanmak isteyen, yalnız, bunalım girmiş, telkine yatkın bireyleri hedef olarak seçerler. Bu kişileri örgüt

içine almak için çeşitli taktikleri vardır. Belli bir süre takip ettikleri, başkaları vasıtasıyla hayatına yönelik bilgiler aldıkları insanlar üzerinde baskı ve ikna tekniklerini kullanarak onların kendilerine hizmet etmesi için uğraşırlar. Diğer bir hedef ise kendilerinden olmayan ve onlar için tehlike oluşturabilecek bireylerdir. Kendileri için engel oluşturduğunu düşündükleri kişileri yıldırma, bunalıma sokma, işi ya da okulu bırakmaya zorlamak amacıyla iftira, küçük düşürme, aşağılama, alay etme, tehdit etme, korkutma, dedikodu üretme, elektronik ve fiziksel takip gibi yöntemlerle yalnızlaştırma, onların direncini kırma yoluna giderler. Bu metotlarla birlikte bitkisel/kimyasal maddeler vererek grup içine aldıkları ya da hayatını mahvettikleri insanlar mevcuttur. Bu tür gruplar insanlar üzerinde psikolojik/fiziksel/ekonomik/cinsel istismar türlerini uygulamaktan çekinmemektedirler. Her kim yapmış olursa olsun casusluk ve istismar ciddi bir suçtur.

Medeni toplum her türden istismara savaş açıp istismarcıların değil mağdurun yanında olan toplumdur. Uygarlığın gelişimi insan hakları ihlallerini engellemekle sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

Şimşek, Erdal, İstihbarat Servislerinde Beyin Yıkama Operasyonları, İstanbul 2005, Kum Saati Yayıncılık.

Yılmaz, Hasan, “İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği”, *MANAS Journal of Social Studies*, C.7, S.4, 2018, s.449-467.

Öztürk, Hatice Karakuş, “Aşk Öfke İkileminde Israrlı Takip Ünlülere Yönelik Taciz Vakaları”, *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, C. IV, S. 3, 2017, s. 462-470.

Brown, J.A.C, *Beyin Yıkama*, Çev. Behzat Taç, İstanbul 2012, Boğaziçi Yayınları.

Keith, Jim, *Amerikan Derin Devleti ve Beyin Yıkama Operasyonları*, Ankara 2006, Nokta Kitap.

Ersanlı, Kurtman, Yılmaz, Müge, Özcan, Kemal, “Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (Adiö): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. I, S. 32, 2013, s. 147-164.

Loveisrespect, “What is Emotional/Verbal Abuse?”, https://www.loveisrespect.org/pdf/What_Is_Emotional_Verbal_Abuse.pdf, 21.04.2019, 22.02.

Şen, Merve, “19. Yüzyıldan Günümüze Delilik: Fatih Artvinli ile söyleşi, 1. Bölüm”, *5harfliler*, <http://www.5harfliler.com/19-yuzyildan-gunumuze-delilik-fatih-artvinli-ile-soylesi-1-bolum/>, 03.05.2019, 16.50.

National Coalition Against Domestic Violence (NCADV), “Domestic Violence and Psychological Abuse”, https://www.speakcdn.com/assets/2497/domestic_violence_and_psychological_abuse_ncadv.pdf, 20.04.2019, 23:34.

National Institute of Justice (NIJ), Causes and Characteristics of Elder Abuse, <https://nij.gov/topics/crime/elder-abuse/Pages/understanding-causes.aspx>, 21.04.2019, 22.42.

Öztürk, Nurgül, Merve Karabulut, Efsun Sertoğlu, "Gençlerle Güvenli İlişkiler Üzerine Çalışmak", Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, İstanbul 2017.

Atay, Oğuz, Korkuyu Beklerken, İstanbul 2018, İletişim Yayınları.

Özkaya, Ömer, Zihin Kontrol İnsan Beynini Kontrol Altına Alma Yöntemleri, İstanbul 2013, Pegasus Yayıncılık.

Psychological abuse, https://en.wikipedia.org/wiki/Psychological_abuse , 21.04.2019, 20:00.

Doğan, Recep, "Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak, Israrlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu", Ankara Barosu Dergisi, S. 2, 2014, s. 137-154.

Tehlikeli sinyal.. Tüketimi son 5 yılda yüzde 68 arttı..!, <https://eczaciyiz.net/haber/tehlikeli-sinyal-tuketimi-son-5-yilda-yuzde-68-artti/135970659>, 03.05.2019, 16:51.

Türk insanı olumlu duygular endeksinde sondan dördüncü, <https://tr.euronews.com/2018/09/13/turk-insani-olumlu-duygular-endeksinde-sondan-dorduncu-oldu>, 29.04.2019, 20:35.

Koşan, Ümit, Sessiz Ölüm Tabutluklar, Beyin Yıkama ve Tecrit Hücreleri, İstanbul 2000, Belge Uluslararası Yayıncılık.